História školstva v obci

K úvodu kapitoly o histórii školského vzdelávania v Hornom Hričove sa priam núkajú úprimné a ľubozvučné slová bývalej riaditeľky miestnej rímsko-katolíckej (r.k.) ľudovej školy Márie Tarátkovej, ktorými uviedla začiatok školského roku v septembri 1938: *„Otvorily sa brány všetkých škôl a mládež, ba i celkom drobná mlaď hrnie sa do nich v kŕďoch. Otvorily sa brány slovenskej školy, aby poskytly žiakom všetko čo im uľahčí ťažkú borbu so životom. Šťastné ste deti, keď dnes učíte sa v materinskom jazyku, ktorému vás vaša dobrá a starostlivá mamička naučila, svoju vlasť a národ učíte sa milovať. To je radosť vychovávateľov a najmä trpiteľov z ťažkých časov, že dnes cvendží to slovenské slovo nesúce sa v krásnych piesňach ponad kvetnatými lúkami a horami.“* Práve takéto inšpiratívne slová jak vzácne osivo sa žiada rozsievať do dušičiek školou povinnej mlade, žeby vedela a nikdy nezabúdala na dobrodenia, ktoré predchádzajúce generácie v ťažkom zápase vydobyli. Zveľaďovať a chrániť si zasluhujú tieto dary, veď bezmála do polovice osemnásteho storočia v osadách Bytčianskeho panstva temer žiadnej školy niet. Zámožní obyvatelia posielali svoje dietky na štúdia do ďalekých krajov, kde o slovenskej reči ani chýru nebolo. Nuž, a chudoba? Chudobný poddanský drobizg mal prístup k vzdelaniu, iba ak zemepán potreboval k svojmu osohu učeného človeka. Vtedy si vybral mládenca z osady a zveril ho na vyštudovanie do niektorej z vtedajších škôl. Tie spravidla viedli mnísi cirkevných reholí prebývajúci predovšetkým vo väčších mestách. Až významná ekonomická metamorfóza rakúsko-uhorského hospodárstva z konca 18. storočia, vyžadujúca si pracovníkov minimálne so základným vzdelaním, primäla v roku 1774 cisárovnú Máriu Teréziu zaviesť v krajine revolučnú premenu školského systému. Jej primárnym predpokladom bolo vybudovanie školských zariadení vo všetkých dedinách monarchie a oslobodenie detí z biednych pomerov od platenia školného, čo im malo umožniť nadobudnutie aspoň základnej zručnosti v čítaní, písaní a počítaní. Avšak zdĺhavý priebeh školskej reformy zapríčinil, že v malých dedinách neboli k dispozícii takmer žiadne knihy a závažný problém predstavoval i značný nedostatok vyučujúcich. Z tohto dôvodu prvotné vedomosti poskytovali deťom gramotne zdatnejší dedinčania tým spôsobom, že ich učili čítať z modlitebnej knižky. Keďže poznatky z raného obdobia školskej výučby v Hornom Hričove sú len minimálne, vedomosť o prvých učiteľoch je zachytená iba zo spomienok pamätníkov tej doby uvedených v školskej kronike. Z týchto zápisov vyplýva, že spočiatku učil deti čítať miestny roľník Peter Sako, neskôr ho mal nahradiť Andreás Bádik, ktorý vraj učil žiakov už nielen čítať, ale i písať a počítať. Obecná pospolitosť nesmierne naklonená vzdelávaniu svojich ratolestí vraj v tom čase prenajala k tomuto účelu samostatnú miestnosť v súkromnom dome, ba pre učeniachtivé detváky zabezpečilo spoločenstvo i potrebné vybavenie. Zo svojich skromných úspor zakúpili školskú tabuľu aj písacie bridlicové tabuľky s griflíkom (zahrotená tyčinka z mäkšej bridlice slúžiaca k písaniu po tabuľke), ktoré sa však kvôli nedostatku finančných prostriedkov neušli všetkým žiakom, a preto ich dostali len niektoré vybrané dietky. Narastajúci záujem o školské vzdelanie však v druhej polovici 19. storočia už prerástol provizórne možnosti vyučovacích priestorov, a preto miestna komunita rozhodla, že napriek ťažkým časom a veľkej chudobe vystavajú v obci novú školskú budovu. Lenže odhodlanie je jedna vec, ale realita skúšajúca jeho odolnosť bola každým dňom ťažšia a úmornejšia. Veď peňazí bolo málo a navzdor nesmiernej snaživosti obyvateľstva napredovali stavebné práce len veľmi pomaly a sťažka. Dnes už nie je známe ako dlho trvalo obdobie výstavby školskej budovy, ale žiadosť z roku 1873 podáva svedectvo, že v tom roku sa už miestna omladina predsa len svojej školskej ustanovizne dočkala. Tento dokument zaslaný k rukám nitrianskeho biskupa Augustína Roskoványiho pochádza z pera vtedajšieho starostu Petra Ballaya, ktorý v ňom žiada pridelenie cirkevného štatútu pre novopostavenú školu v Hornom Hričove. Tejto prosbe biskupský úrad v Nitre vyhovel a k vystrojeniu školských priestorov poskytol aj finančný príspevok v sume 300 zlatých. Medzi prvých vyučovateľov vplývajúcich na učenosť hornohričovských dietok patril Ján Hladky, pôsobiaci v obci dlhých dvadsaťpäť rokov. Zo spomienok pamätníkov uvedených v obecnej kronike sa však dozvedáme, že čítať, písať a počítať učil iba deti bohatých gazdov. Chudobný drobizg priúčal len čítaniu z modlitebnej knižky. S veľkou mierou pravdepodobnosti ho v roku 1873 nahradil Ján Kubiatko, veľká osobnosť hornohričovskej školskej gramotnosti. Zasvätiac celé svoje

učiteľské bytie detvákom z Horného Hričova veľkou mierou prispel k školovanosti miestnej mládeže. Nerobil žiadne rozdiely a dietky vyučoval rovnakým spôsobom, bez ohľadu na to, či pochádzali z rodiny bohatej alebo chudobnej. Zásluhou jeho vlastenectva a národného cítenia bola v miestnej ľudovej škole aj počas najtvrdšej maďarizácie slovenského národa vyučovacím jazykom výhradne materinská reč slovenská. Učiteľskú misiu Jána Kubiatku v roku 1912 zakľúčila milosrdná smrť, ktorá ukončila jeho dlhoročné chorobné súženie a vykúpila ho z objatia nesmiernej bolesti. Zanedlho potom nastúpila na uprázdnené učiteľské miesto Aloysia Jankola (Lujza Jankolová), ktorá hneď po svojom príchode zaviedla v hornohričovskej škole ako vyučovací jazyk maďarčinu. Svoju učiteľskú štáciu v Hornom Hričove opustila na vlastnú žiadosť 24. apríla 1919. Školská kronika meno jej nástupcu neuvádza, ale nakoľko geopolitické zmeny povojnovej doby priniesli rozpad rakúsko-uhorskej monarchie a vznik 1. Československej republiky je nepochybné, že vyučovacím jazykom sa stala opäť slovenčina. Udalosti nasledujúceho obdobia takisto nie sú žiadnym spôsobom zdokumentované. Záblesk informovanosti o dianí v spojitosti s miestnou školou sa rozžal až po požiari v máji 1920, keď strašný oheň spustošil nielen veľkú časť obce, ale aj náležite zariadenú školu. Trvalo viac než rok, kým školská budova povstala z popola a jej priestory miestne obyvateľstvo uviedlo do takého stavu, aby sa v nich dalo opäť vyučovať. Tým však strasti spojené so zabezpečením školskej výučby ani zďaleka neskončili, keďže sa zase objavil problém s obsadením učiteľského miesta. Riešenie sa začalo črtať začiatkom roku 1922, keď rada školy oslovila náhradného učiteľa Augustína Halmoša s ponukou učiť hornohričovskú chasu. Uspokojivý záver z toho však nevzišiel, nakoľko pre starý vek a zlý zdravotný stav musel po krátkom čase svoje učiteľovanie zanechať. V snahe uchovať si aspoň aké-také základy školovanosti a možnosti rozvoja osobnostných, či rečových zdatností, začala miestna mládež nacvičovať slovenské divadelné hry. A hoc na jeseň roku 1922 sa podujala vyučovať miestne deti Emília Kállayová, i ona kvôli neuspokojivým pomerom za krátky čas zaďakovala a odišla učiť inam. Ďalšia nádej pre školské vzdelávanie v Hornom Hričove svitla v septembri roku 1923, kedy na učiteľské miesto nastúpila Cecília Stankovičová. Ale opakujúce sa ťažkosti a nesplnené sľuby zo strany obecnej pospolitosti primäli aj ju k rezignácii a dňa 2. novembra 1924, takisto ako jej predchodkyňa, ukončila svoj pracovný pomer. Ešte predtým však stihla založiť a počas krátkej doby svojho pôsobenia aj spravovať školskú kroniku,[1] cenný to zdroj informácií o udalostiach zo školského i obecného života prvej polovice minulého storočia. Po jej odchode začal vyučovať miestne deti Štefan Konček, ani on však nevydržal dlhšie, ale napriek krátkosti svojho hornohričovského pôsobenia dokázal v obci založiť divadelný krúžok M. R. Štefánika. Trápenie obecnej komunity s obsadením učiteľskej štácie v r.k. ľudovej škole sa definitívne skončilo až s príchodom Márie Tarátkovej na začiatku školského roku 1926/27. Od toho času potom táto rodáčka zo Spišského Podhradia s nesmiernym zanietením venovala učenosti hornohričovských dietok tridsať rokov svojho života, a to navzdory mimoriadne úmorným podmienkam. Veď po celý ten čas priestory školy kapacitne vôbec nevyhovovali, v rokoch 1926 až 1970 táto neveľká budova s jednou triedou poskytovala každoročne vzdelanostný azyl pre 60 až 100 školákov. Podľa údajov zo školskej kroniky ich najviac bolo v školskom roku 1932/1933, kedy školská učebňa pojala až 102 žiakov. Vyučovanie prebiehalo v dvojzmennej prevádzke a sľuby obecných predstaviteľov o rozšírení starej školy aspoň o jednu triedu sa nikdy nenaplnili. Správkyňa a riaditeľka školy Mária Tarátková, ako oduševnený pedagóg a výnimočná osobnosť miestnej society, vplývala nielen na výchovu a vzdelanie detí, ale tiež sa aktívne podieľala i na verejnom živote obce. Súžitie miestneho spoločenstva pritom, v čase jej hornohričovskej anabázy, prebiehalo pod tlakom mimoriadne ťaživých okolností nesmiernej chudoby obyvateľstva, všeobecnej

---

[1] Školská kronika hornohričovskej r.k. ľudovej školy uzrela svetlo sveta v roku 1924 rukou vtedajšej učiteľky Cecílie Jankovičovej, ktorá však predchádzajúcu históriu obecného školstva v obci popísala len z ústneho podania svedkov tej doby, čo bol zrejme aj dôvod niektorých v nej uvedených nepresností. Azda tou najzávažnejšou sa javí informácia o dátume vzniku veľkého požiaru, pri ktorom ľahla popolom i školská budova. Na zvone inštalovanom v obecnej zvonici sa totiž nachádza odliaty nápis „ZNOVOLIATI ZVON Z OBETI H.HRIČOVCOV NA PAMIATKU OHŇA V ROKU 1920. 3ho MÁJA“, a to je nezvratný dôkaz toho, že požiar nevznikol v roku 1919, ako sa uvádza v kronike, ale až v roku 1920. Avšak na výpovednú hodnotu záznamov školskej kroniky najvýraznejšie vplývala učiteľka, neskôr správkyňa a riaditeľka školy, rodáčka zo Spišského Podhradia Mária Tarátková, ktorá v Hornom Hričove pôsobila počas obdobia rokov 1926 - 1953. Skutočnosťou je, že obsah školskej kroniky podliehal dohľadu školského inšpektora, a tak dnes len ťažko môžeme posúdiť do akej miery sú v nej prezentované informácie odrazom reality a do akej ich kronikári prispôsobovali štátnej školskej doktríne, či politickej situácii v krajine.

mobilizácie československej armády, druhej svetovej vojny, Slovenského národného povstania, okupácie dediny nemeckými jednotkami, či februárových udalostí v roku 1948. Udalosti po komunistickom prevrate tiež zrejme prispeli i k tomu, že v roku 1953 dala učiteľskej štácii v Hornom Hričove zbohom a rozhodla sa pre návrat do svojho rodiska v Spišskom Podhradí. Funkciu riaditeľky školy prevzala po nej ďalšia výrazná osobnosť miestneho školstva Margita Sobolová a v roku 1985 Anna Zahatňanská. Školské prostredie v šesťdesiatych rokoch minulého storočia z dnešného pohľadu poskytlo také perličky, ako napr. povinnosť prezúvania v priestoroch školy (platná len pre žiakov), či zavedenie dvoch voľných sobôt v mesiaci. Mimoriadna udalosť pre vzdelávací proces v Hornom Hričove sa udiala koncom roku 1970, keď po dlhých rokoch sľubov dostala miestna omladina vzácny dar v podobe novej školskej budovy, ktorá dodnes predstavuje základný pilier rozvoja jej vzdelanostnej a osobnostnej úrovne. Ďalší míľnik v histórii hornohričovského školstva privodili spoločenské a politické premeny po novembri 1989, ktoré výrazným spôsobom začali ovplyvňovať spôsob, rozsah a druh vedomostí nastupujúcich generácií školopovinného žiactva. Od začiatku školského roku 2008/2009 vykonáva post riaditeľky školy Darina Johanidesová a pod jej vedením učiteľský zbor, nadväzujúc na pedagogickú činnosť predošlých generácií učiteľov, prekypuje nápadmi v spôsobe ako zaujať a zároveň poučiť školský drobizg. Umožňuje deťom realizovať sa a predviesť svoje zručnosti pri rôznych vedomostných, športových, zábavných, či umeleckých činnostiach, pričom zároveň iniciatívne pristupuje aj k aktivitám na prospech miestneho spoločenstva. V tomto období škola nadobudla rozmer enviromnetálnej školy, k čomu smerovali niekoľkoročné aktivity. Počas pôsobenia riaditeľky školy Dariny Johanidesovej sa dostala škola na vysokú úroveň využívania informačno-komunikačných technológií, ktoré prispeli vo veľkej miere k modernizácii vyučovania a k osvojeniu si zručností 21. storočia.

Veľa hornohričovských pokolení nadobúdalo prvotné vedomosti, zručnosti, či návyky spôsobov správania, pod vedením osobnosti pedagóga vštepujúceho im základy vzdelania i spoločenského uplatnenia. Učiteľa, ktorý svojim prístupom formoval tiež ich charakter a spolupatričnosť k obecnej komunite. Je to neoceniteľný vklad pedagógov minulosti pre súčasnosť a učiteľov dneška pre budúcnosť miestnej pospolitosti.